

II

SUFLETUL MADONEI

DRUMUL către biserică avea înfățișarea unui calvar. Într-un amurg asemenea va fi fost dus către Golgota cel din urmă și cel mai mare fiu al lui Dumnezeu.

Pe zidul care însoțea urcușul de trepte, printre pietrele căruia creșteau fire subțiri de iarbă, erau reprezentate cele douăsprezece scene ale calvarului. M-am oprit câteva clipe în fața lui Simon din Cirene care a continuat să ducă, pe umerii lui de țăran spătos, crucea prea grea a Mântuitorului. Figurile erau săpate în basorelief și, deși timpul le mâncase pe alocuri conturul, mâna sculptorului trăia vie în fiecare linie. Simon, împins cu vârful spadei de un centurion roman, se apleacă peste crucea care strivește umerii lui Iisus. Cirenaicul are figura speriată a omului mediocru, amestecat fără voia lui într-o dramă pe care nu o înțelege, însă pe care o bănuiește imensă cât omenirea. Chipul lui Iisus e îndurerat, însă senin și ochii Lui privesc în sus, acolo de unde vin toate îndurările.

Zidul pâlپâia roșu, cu cărămida jupuită de vreme, strălucind ca un zid de mărgean. Treptele largi, făcute parcă pentru pași de giganți, erau mărginite cu bucăți late din aceeași cărămidă roșcată, tocită de pași, aruncând în aer luminile închise ale unui amurg al ei, care se unea într-o punte de culori cu amurgul de pe cer. Și, străjuind această simfonie în roșu, verdele adânc al chiparșilor de dincolo de zid se înălța ca un rând de săbii uriașe în cinstea celui care suia calvarul de piatră. În urmă, cetatea oglindea tragedia ambelor amurguri.

Printr-o poartă boltită pătrunsei în curtea bisericii înconjurată de ferestre și de uși închise. Printre pietrele pavajului crescuse iarbă și aici. Niciun zgomot de nicăieri, niciun glas care să arate că dincolo de zidurile acestea trăiește cineva. Pașii mei trezeau ecouri stranii, din când în când, apoi sunau înfundat, ca și cum aș fi călcat pe spații goale, apoi pe spații pline. Priveam în jur cu un început de teamă în suflet, și mă așteptam, ca în romanele de aventuri, să aud o poartă de fier căzând în urma mea. Mi-a venit chiar gândul absurd că m-aș fi putut găsi în mănăstirea unui ordin de călugări care-și recruta credincioșii prin răpiri urmate de chinuri și de jurăminte înfricoșătoare. În spatele unui geam a apărut o siluetă neagră, ca o umbră înaltă și cocoșată, care a dispărut când și-a dat seama că o descoperisem. Puteam să fug îndărăt căci poarta rămăsese deschisă în spatele meu, însă mi se părea ridicol să cobor în goană calvarul pe care urcasem și să intru în oraș cu părul zburlit de spaimă neîntemeiată. Ușa bisericii era deschisă și prin ea zăream undeva în fund lumina galbenă a unui vitraliu. Toc, toc, toc, apoi tac, tac, tac, pașii mei sunau pe dalele de piatră, trezind ecouri și zgomote mate între zidurile vechi. Trebuia să intru înăuntru, căci simțeam că se va întâmpla ceva, bun sau rău, ceva care avea să însemne o dată importantă în viața mea. Gândul acesta îmi aduse pe buze un început de zâmbet, curmat brusc de un clinchet de clopot subțire care bătu de câteva ori în interiorul bisericii, apoi tăcu, pentru a face mai mult loc liniștii, liniștii, liniștii, valurilor de liniște care-mi asurzeau timpanele. Dacă m-ar fi văzut cineva ezitând atâta în pragul unei uși de biserică, ar fi râs sau m-ar fi compătimit, iar dacă m-aș fi aflat pe vremea Inchiziției aș fi fost ars pe rug, pentru că numai un trup locuit de diavol se teme de locașul Domnului.

Îmi făcui cruce și intrai. Schimbarea de lumină îmi luă vederile pentru câteva clipe, apoi tenebrele se risipiră

și începui să disting interiorul în care înserarea era rece și puțin umedă, ca într-un cavou mai mare. În partea stângă se aflau câteva altare despărțite unul de altul de pereți pictați de sus până jos în stilul înzorzonat al Barocului. Ultima despărțitură avea un perete aproape în întregime ocupat de un vitraliu în care băteau ultimele raze ale soarelui. Scena reprezenta coborârea de pe cruce. Atât picturile de pe pereți, cât și vitraliul acesta păreau de dată destul de recentă și clădirea însăși nu avea mai mult de două veacuri. M-am apropiat să examinez mai bine figurile de pe sticlă când chipul Madonei m-a înmărmurit, deschizând în urmă porțile unui trecut pe care-l credeam scufundat sub ani, scos din mine pentru totdeauna. Era atunci, poate, ziua amintirilor și a revederilor neașteptate. Căci te întâlnești uneori cu asemenea ceasuri în viață, când îți ies înaintea prieteni pe care nu i-ai văzut de ani întregi, sau când o singură culoare ocupă spațiul, apărând aceeași în rochiile și în ochii femeilor, în nuanța cerului, a vitrinelor și a străzii. Madona aceea fusese pictată parcă după modelul viu al unei femei pe care o cunoscusem odinioară, femeia unei singure nopți, care-mi ștersese din minte aventura cu Alice Luchaire. Nu mă putui împiedica să vorbesc singur:

– Câtă asemănare!

Sau nu chiar atât de singur, căci un glas de lângă mine mă învărti pe călcâie, înghețat de groază:

– Nu-i așa, prietene Valentin? Câtă asemănare între Madona aceasta și Ana-Maria Gane?

– Andrei Rusescu! Și strânsei tremurând mâna fostului camarad și prieten de pe băncile colegiului Sfântului Sava. Înalt și puțin adus din spate, cu obrajii adânciți ca și altădată, săpați parcă de o durere care-l locuia în întregime, cu tâmplele mângâiate de aceleași șuvițe blonde și moi, cu aceiași ochi albaștri tăiați într-un aspru cer de Nord, Andrei Rusescu era mai trist, însă aproape neschimbat. Atât de viu mă stăpânea surpriza acestei

revederi încât nu știam cu ce întrebare să încep. Stăteam amândoi, unul în fața celuilalt, cu mâinile încă încleștate de bucuria întâlnirii, însă niciun cuvânt nu ne venea pe buze. Timpul trecuse îndelung peste prietenia noastră și ne trebuiau acum eforturi gigantice pentru a rupe dintre noi pânza acestui păianjen absurd. Andrei vorbi în cele din urmă.

– Primul gest, când te-am văzut intrând, a fost să-ți ies înaintea, apoi m-a ispitit gândul că revederea noastră nu poate fi un simplu fapt banal și că trebuie sărbătorită printr-o surpriză.

– M-a speriat grozav. Credeam că se întâmplă în sfârșit Catastrofa pe care o aștept din clipa în care am pășit pragul acestei biserici misterioase.

Andrei surâse ușor, micșorând ochii și încrețind marginile pleoapelor.

– E curios că acum câteva zile, când am descoperit biserica aceasta de pe Monte Ripido, am avut același sentiment. Surpriza mea a fost întâlnirea cu Madona din vitraliu care semăna uluitor cu Ana-Maria Gane. Nu știu dacă ai cunoscut-o cândva.

Încuviințai, înclinând capul.

– Surpriza ta, continuă el cu glasul scăzut ca de o durere care-i revenea sau ca de o amintire pe care ar fi vrut să o ascundă, a fost întâlnirea cu mine. Locul acesta are, după cum vezi, darul de a aduna sufletele care nu s-au văzut de mult.

Și zâmbi iar, micșorând ferestrele albastre ale ochilor. Era într-adevăr neschimbat Andrei, cu ochii lui de fiord tulbure și cu gânduri ciudate care odinioară mă făceau să-l asemăn cu un erou din romanele romantice ale veacului trecut, cu Adolphe și René din vechile cărți franțuzești sau, mai târziu, cu lunatecul și tragicul „Grand Meaulnes”. Impresia de odinioară îmi părea și mai justificată acum când chipul lui Andrei avea înscris în trăsături pecetea aceea deslușită a suferinței care tace și care

roade și pe care o recunoști așa cum recunoști maniera de a picta a unui mare maestru. Căci tragediile omenеști au și ele un autor al lor, un creator diabolic și genial al cărui stil rămâne neschimbat de-a lungul peregrinărilor prin timp ale speței omenеști. În liceu fuseserăm multă vreme colegi de bancă, până în clasa a șaptea, când sentimente nici astăzi deslușite ne-au despărțit și ne-am înstrăinat. În revederea de azi stăruia oarecare jenă tocmai din pricina acestor sentimente cu care fiecare se învinovăța pe sine, acuzându-se de ruperea unei prietenii în leagănul căreia se consumaseră toate dramele tulburătoare ale adolescenței.

Părinții noștri erau oarecum prieteni, însă nu-l cunoscusem pe Andrei până în ultima clasă a școlii primare, când relațiile noastre erau mai mult impuse de cele părintești decât de o sinceră comuniune sufletească. Abia în liceu, când fiecare dintre noi căuta un sprijin și o înțelegere, pentru a nu suporta în prea mare singurătate anii aceia grei în care începi să cunoști adevărurile vieții și să te înspăimânți, abia atunci am devenit prieteni. Visam amândoi, cu degetul pe atlas, o insulă în care să nu se întâmple nimic din ceea ce aduce cu ea viața între oameni. Adolescența e o puternică pornire anti-socială, o sete cumplită de primitivism și de izolare ascetică, izvorâtă din greutatea cu care ființa aceasta ciudată, care nu mai e copil și nici om încă, suportă ceea ce se cheamă Viața. Revoltele adolescentului sunt în fond crize de neadaptare, de rezistență acerbă la jugul ostil al fiecărui adevăr social și vital. Dragostea și dorul de femeie sunt pentru posedatăii acestei vârste chinurile cele mai îngrozitoare pentru că, sperând o plăcere și o alinare, nu o pot obține încă, din cauza timidității și a unei construcții trupești cu evoluția neterminată. De aceea fericirea cea mai completă nu o realizează nici copilul, care e încă un inconștient, nici omul matur, pentru care fericirea e un privilegiu al trecutului, ci adolescentul, care iubește și

care scapă, prin satisfacerea dorințelor lui, de toate obsesiile vârstei. Un adolescent iubit e însă un caz atât de rar, încât nu salvează cu nimic tragedia comună a speciei. Atât eu cât și Andrei am refăcut, așadar, experiențe care ni se păreau inedite, deși toți muritorii pământului trecuseră prin ele. Fiecare durere însă oferă compensația încrederii în originalitatea ei și îți lasă în suflet orgoliul de a fi cel dintâi care a încercat-o. Poate aveam doisprezece sau treisprezece ani când eram îndrăgostiți de câte o verișoară, țâșnită din copilărie cu bucle surprinzător de negre, cu ochi surprinzători de mari, cu gânduri surprinzător de serioase. Insula pe care o visam împreună ar fi fost refugiul ideal al dragostelor noastre, căci suferința de atunci sta în neputința noastră de a ne mărturisi, de a spune fetelor acelora cât le iubim și le respectăm. Singurătatea insulei, scutindu-ne de prezența altor oameni, era în fond o comoditate și o blândă lașitate, căci numai acolo dragostea noastră s-ar fi putut realiza în chip fatal, ca o concluzie logică extrasă din două premise adevărate. Fiecare adolescent poartă în suflet imaginea unei astfel de insule, ca pe o consolare supremă și ca pe un refugiu unde te poți salva de cruzimile neașteptate ale vieții.

Ceea ce m-a deosebit întotdeauna de Andrei a fost nu tristețea lui, de care, într-alt fel, sufeream și eu, ci pasiunea cu care mă grăbeam să trăiesc, să ard mai repede puntea de trecere a acestei vârste și să ajung pe țărmul celălalt, al bărbăției care lămurește toate întrebările și înfrânge toate îndoielile. Eu eram trist pentru că mi se părea că trăiesc prea încet, în timp ce tristețea lui Andrei era un fel de fatalism al tuturor acceptărilor, o boală a gândurilor lui, care nu începeau și nu se isprăveau nicăieri. Chiar dragostea pentru verișoara lui avea ceva din sfințenia nesigură acordată unui tablou vechi cu autor necunoscut. El nu spunea niciodată „aș vrea să o văd” sau „aș vrea să-i sărut degetele și buzele”, ci „Irinel nu

mă iubește, știu sigur că nu mă iubește”, acceptând de la început o înfrângere pe care și-o impunea singur, cu oarecare încăpățănare inconștientă de a se ști învins și nefericit.

Coboram amândoi, copleșiți de amintiri, treptele Calvarului, către orașul care-și pierdea culorile, încetul cu încetul. Totul se convertea la un cenușiu din ce în ce mai albastru, apropiind parcă de case cerul imens și rotund ca o cupă răsturnată. Spre apus stăruia o dungă de aur, ca o poală de mantie bizantină zugrăvită peste dealuri. Umbria se împresura de o ceață fină care venea de pe colinele din fund și micșora întruna orizontul din jur. Câteva clopote au bătut rar în turnuri, în ritm cu pașii noștri, mirați că și singurătatea are un sfârșit.

Eu eram de două zile la Perugia, Andrei de o săptămână. Locuiam la același hotel și, deși orașul e mai mic decât Brașovul, nu ne întâlniserăm deoarece, probabil, fiecare căuta altceva. Întâmplarea făcuse să ne regăsim tocmai în afara orașului, acolo unde merg numai câțiva credincioși pe zi, căci amândoi purtam în suflete dorul de singurătate.

– Ți-am citit ultima carte, spuse Andrei cu un glas care punea capăt parcă unei necesare etape de tăcere, în care amintirile fuseseră mai tari decât cuvintele. Am citit aproape tot ce ai scris și pretutindeni te-am găsit același plin de puterea de a da viață altei lumi. Eroii tăi sunt oameni și totuși altceva, după cum fulgerul e lumină și totuși nu e. Un singur lucru am căutat să înțeleg și mi-a fost în zadar. De ce toți oamenii aceia deosebiți și ciudați, cărora le-ai dat naștere, sfârșesc rău, uneori de moarte bruscă, violentă, alteori curmându-se lent ca un pahar răsturnat din care vezi că apa va înceta mai curând sau mai târziu să curgă.

– Mă bucur că tocmai tu îmi pui întrebarea asta, pentru că nimeni n-a surprins până acum unitatea aceasta a eroilor mei, care e în fond o lege a existenței lor. Singur

spuneai că sunt niște oameni ciudați, desprinși din altă lume sau, mai precis, concentrând în ei prea multe din esențele genului uman pentru a fi oameni simpli. Ei bine, ființele acestea deosebite trăiesc totuși în viața obișnuită. Puterea mea nu poate trece peste o astfel de limită, căci ar însemna să creez un univers nou pentru oamenii aceștia. Ceea ce-i frânge pe toți este tocmai dezacordul dintre complexitatea lor neobișnuită și curgerea obișnuită a vieții. Ți-aduci aminte de Don Quijote? Tragedia lui stă tot în discordanța dintre închipuire și realitate. Iar moartea tristului hidalgo e mai puțin înduioșătoare decât viața lui, căci venea să restabilească un echilibru, a cărui zdruncinare nu o iartă niciodată sensul comun al omenirii. Ca și Don Quijote, eroii mei tentează destinul și încearcă să-l înfrângă, apoi în mod fatal cad înfrânți de destin. Tragedia lor nu e în moarte, ci în viață.

Mergeam acum pe umbroasa via Zeffirino Faina care însoțește zidul cetății, străjuită de copaci bătrâni, ce privesc cu vârfurile tocmai peste creneluri, către colina pe care moare seara soarele. Pașii sunau monoton pe asfaltul pustiu. Aici seara era mai grea, mai umedă și mai întunecată. Din mușchiul cenușiu, crescut printre pietrele zidului, adia o umbră rece ca un suflet nevăzut al cetății. Nici eu și nici Andrei nu prețuiam prea mult cuvântul. Prietenia noastră fusese mai mult a gândurilor, a inimilor care simt că bat în ritmuri asemenea, fără să fie nevoie de mărturisiri zgomotoase. Plimbarea aceasta, într-un sumbru și îngândurat amurg perugian, semăna cu atâtea plimbări de altădată, încât timpul care cursese între noi dispăruse fără urmă și cei doi prieteni continuau un drum pe care, parcă, nu-l întrerupseseră niciodată. Andrei avea mersul puțin legănat, cu mâinile bălăngănite pe lângă trup, ca într-un ritm de ritual coreografic, cu capul gol aureolat de părul răsfirat în șuvițe galbene și moi. Îi lipsea numai șapca de licean, pe care o mototolea în mâna stângă, și un albastru mai puțin

mohorât în ochi, ca să am în față imaginea vie a adolescentului veșnic îndrăgostit și îndurerat.

Andrei vorbi iar, cu glasul lui puțin nazal care înșira cuvintele ca pe niște mățanii de chihlimbar.

– Mi s-a spus că duci o viață retrasă, că ai avut unele dezamăgiri și că nu știe nimeni dacă ești fericit sau nu.

Mă surprindea grija pe care mi-o purtau oamenii. Eram fericit, sau nu? Răspunsei amuzat de această problemă pe care nu știu dacă fusesem tentat vreodată să o rezolv.

– Fericit? Iartă-mă că te fac să-mi aștepti răspunsul, însă grija pe care o au unii de fericirea mea mi se pare ridicolă. E însă un obicei să te întrebi despre fericirea altuia și să lași pe alții să se întrebe despre a ta. Poate că am fost și fericit în felul meu. La sfârșitul fiecărei cărți mă cuprindea un fel de nebunie amestecată cu orgoliu și cu satisfacția de a fi împlinit ceva. Apoi urma o oboseală copleșitoare și apoi gândurile se limpezeau și din zbulciumul lor prindeau să se nască liniile vagi ale cărții viitoare. De aci înainte mă scufundam iar ca într-o fântână, din care ieșeam cu o carte nouă sub braț, cu fruntea și cu mâinile însângerate de urcuș. Destul de monoton, nu?

– Și în acest timp, nimic altceva? Mi se pare ciudată existența ta, mai ales în răstimpul în care nu ne-am văzut. Îmi vorbeai altădată de dragoste ca despre o țintă supremă. Ai uitat să-i faci loc în schița ta biografică.

Pe strada răsucită printre case se aprindeau felinare. În aer plutea un praf albastru și calduț, dând atmosferei ceva din intimitatea unei odăi prin care a trecut o cădelniță cu tămâie.

– Dragă Andrei, abia acum îmi dau seama de vremea care s-a așezat între noi. N-am pomenit de dragoste nu pentru că am uitat, ci pentru că a rămas în urmă, legată de anii aceia în care eram încă împreună. E adevărat, am găsit în sfârșit o țintă supremă, cum spuneai, însă nu e

femeia, ci scrisul meu. O dragoste chinuitoare, sălbatecă, aspră, cu accese de pasiune destrăbălată și de elevație pură, cu crize de gelozie și cu izuri de moarte ca în Tristan și Isolda, însă n-aș schimba-o cu alta.

– Și-mi mai spui că nu știi dacă ești fericit... Asta e fericirea, Valentin: pasiunea unică și sigură. Fericirea pe care eu nu o am. Și nu o mai am nici pe cealaltă.

Făcea vreo aluzie la dragoste, la femei, la vreo dezi-luzie pe care bănuia că i-o cunosc? Încercai să-l silesc să mă lămurească.

– N-ai fost fericit în dragoste, Andrei?

Clătină din cap, mai simplu și mai clar decât dacă ar fi vorbit și înțelesei de ce albastrul ochilor devenise mai întunecat și mai trist de când nu-l văzusem.

Urcam printre case înalte și strâmbe, cu acoperișuri care aproape se atingeau, cu tencuiala roasă de dinții timpului, pe străzi înguste pe care coborau cărucioare cu fructe, copii pe bicicletă și câte o fată cu fusta strâmtă lipită de grația trupului tânăr. Pe plăcile de piatră pe care călcam umblaseră câteva secole, cu tot alaiul lor de oameni și de clipe. Și după ce am ieșit în fața Domu-lui, am ocolit Fontana Maggiore și am coborât pe Corso Vanucci, înșesat de lume la ora aceasta când munca își încrucișează brațele. Ne-am oprit tocmai la capătul stră-zii, în grădina care domină partea de jos a orașului, și de unde poți vedea ziua largă desfășurare a Umbriei, până dincolo de Tibru. Ne-am așezat pe o bancă lângă bustul lui Carducci. Mă agasa un sentiment de vagă curiozitate pentru trecutul lui Andrei, pentru acel fragment de trecut în spațiul căruia bănuiam că se întâmplase ceva, probabil o dragoste neîmplinită, căci de felul acesta erau nefericirile lui Andrei. Un destin neînduplecat îl urmărea din adolescență și câtăva vreme îi putusem urmări cursul. Andrei era un om care suporta viața, urmându-i docil meandrele, fără împotriviri și fără revolte: un om care nu trăia, ci era trăit de viață.